Morfologia Urbana Guixolenca

ELS CARRERS EN FORMA DE CONCA

PER

JOAN TORRENT i FÀBREGAS

N'hi ha prou amb donar una ullada a un pla general de Sant Feliu per advertir l'amplitud i el paral·lelisme dels carrers del nucli més antic. Les illes edificades mantenen una forma rectangular constant, el nombre de carrers estrets és mínim i cap d'ells no apareix tancat, i l'amplada dels vials més bé és generosa, tenint en compte l'època en què foren construïdes les cases; ensems la plaça, rectangular, és excepcionalment espaiosa.

El traçat d'aquesta part de la població ben poques modificacions ha sofert, com ho proven les cases més antigues dels carrers de Joan Goula, Especiers i Notaria. Ningú no diria que correspon a un nucli urbà que es formà i desenrotllà dins un cercle de muralles construïdes el segle XIV, les quals perduraren fins a la darreria del XVII. Tots sabem com acostumaven a ésser, en tal cas, les edificacions; les cases formaven carrers estrets i tortuosos, com qui enfarfega habitacles en poc espai[1].

(1) L'arquitecte Joan Bordàs, en el seu article *Algo sobre urbanización* («Programa oficial de Fiestas de verano», Sant Feliu de Guíxols 1944) remarca aquesta característica de la vila antiga: «Su plan es digno de elogio y raro hasta cierto punto, pues la característica de aquella época era la irregularidad en el trazado de las calles y su poca anchura».

Abans que fossin enderrocades, l'any 1696, les muralles, la població s'havia estès vers llevant, entre el carrer del Mar i el de la Rutlla[2]. Hom es limità a allargar els carrers Major i Estret i a obrir-ne de perpendiculars (carrers dels Arbres, Sant Llorenç, Sant Domènec, Sant Antoni, Creu, Algavira i Portalet), formant una quadrícula que pràcticament no es diferencia del nucli primitiu, del qual l'eixampla restà separat per l'ampla rambla Vidal per on antigament discorria la muralla.

Notem que del Portalet enllà, vers la riera de Tueda, el posterior traçat dels carrers canvià per seguir antics camins i límits de les hortes que allí hi havia; no hi busqueu, en aquest sector, la simetria dels dos més antics. D'altra banda, el carrer de la Rutlla i la seva prolongació el carrer Maragall, edificats damunt dels primitius camins de sortida de la vila en direcció a Girona (pel carrer de Girona) i a Palamós (per l'actual carrer de Bourg de Peage), marcaven la divisòria entre la part baixa i la part alta de la vila. Aquesta, el segle passat, s'estengué vers el nord en sòl rocòs de declivi pronunciat; i els carrers ascendents, continuació dels de la part baixa, sofriren una flexió, probablement influïda per la direcció de l'antic camí de Girona, i adoptaren una forma radial, de petxina; ensems la part més alta es ressentí de la falta d'un pla general i la quadrícula hi fallà sovint.

Resumint, pot dir-se que la part baixa de la vila, tot i ésser la més antiga, manté un traçat regular que manca a la resta de la població, llevat d'alguns sectors isolats. El pla general de l'arquitecte Guitart vingué cinquanta anys tard, durant els quals es produí la major creixença de la nostra ciutat.

El present article es cenyeix als dos sectors antics corresponents a la part baixa de la població. I el seu objecte és estudiar un aspecte inèdit, que desmenteix la pretesa uniformitat dels carrers, pel que atany a la rectitud de llurs traçats. Malgrat l'aparent regularitat de les illes edificades, els carrers no foren tan rectes com avui semblen. La major part d'ells tenien la forma característica de conca, com veurem.

Els antics Ajuntaments i mestres d'obres guixolencs demostraren tenir una cura i un ordre encomiables en la construcció de les vivendes, ensems que un evident respecte envers unes normes aleshores seguides,

(2) «Dintre la vila murallada hi havia 203 cases i, fora muralles, 111; d'aquestes, 79 eren al raval de Tueda i 32 al del Monestir, dit també de la Riera» (Lluís Esteva, *La població treballadora guixolenca, de 1556 a 1645*. «XX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos», 1977, pàg. 136).

d'acord amb les exigències de l'època. Aquelles normes no podien coincidir totalment amb les d'avui dia, la primera de les quals és el sacrosant respecte que sentim per la ratlla recta i la quadrícula en el traçat de les illes d'edificis.

Els carrers antics començaven per no tenir voravies; fins a la segona meitat del segle passat no es féu obligatòria llur construcció. Si bé això contribuïa que fos més folgat el trànsit dels carros, aquest diguem-ne avantatge era anul·lat pels pedrissos que gairebé totes les cases tenien a la façana, als costats de la porta; pensem que aquestes construccions sortien 30 o 40 centímetres, i fins n'hi havia que amidaven el doble[3]. Així i tot, el lloc destinat al trànsit rodat permetia, en la part més ampla del vial, el pas de dos vehicles de costat.

Val a dir que aquesta amplada era teòrica, pel fet que no es mantenia constant en tota la llargada del carrer. Perquè es donava el cas que les cases d'ambdós costats s'acostaven en llurs extremitats, escanyant el vial. Les ratlles d'edificació dels dos costats no eren, doncs, paral·leles, sinó que cada una d'elles tenia forma còncava; la part més ampla del carrer s'esqueia a la seva meitat i anava reduint-se a mida que s'acostava als extrems. Cal no confondre aquesta forma amb la dels carrers corbats, consistents en un rengle de cases concau i l'altre convex, de manera que amdós rengles es mantenen tothora paral·lels.

En els carrers de forma de conca, generalment són còncaus els dos rengles de cases, però també pot ésser que un d'ells sigui recte. La corbatura sol afectar la totalitat del carrer, si bé no és rar que es produeixi independentment en cada un dels trams o seccions. Es pot dir que gairebé mai la ratlla no fou deixada a l'atzar; la corba és poc menys que perfecta, com si els constructors haguessin posat una cura especial en aquest detall.

Aquesta característica urbana hagué de tenir un origen remot, ja que s'observa en els carrers que estigueren dins les muralles, i també es troba en els més antics extra murs. Val a dir que no és exclusiva de Sant Feliu –l'hem observada en diverses poblacions i en els barris medievals de Girona i Barcelona–; a Sant Feliu és força constant, com veurem.

Remarquem que avui dia la major part de les cases afectades per la corbatura han estat reconstruïdes i se n'ha corregit el traçat; això fa que l'extensió del fenomen ens sembli més reduït del que en realitat fou.

Per què els nostres avantpassats construïren els carrers en forma de

(3)Vegeu, sobre els pedrissos, Joan Torrent, *L'enderrocament de la muralla de la plaça del Monestir* («Àncora», Festa major de 1983).

conca? Quines raons tingueren per a fer-ho? Cap resposta no puc donar a aquestes preguntes. La sola constatació de l'existència de tals carrers ha estat una sorpresa per a mi, com suposo que ho serà per a la majoria dels lectors. Cap document no he trobat que hi faci referència, com a un fet característic i generalitzat. Els arquitectes i mestres d'obres, en llurs dictamens i memòries dels projectes certament tracten de la rectificació de les construccions velles, més cap esment no fan a la característica especial, com a tal.

Només he trobat un autor que s'ha fixat precisament en els carrers guixolencs, Josep Pla, i no pas en cap escrit, que jo sàpiga. A aquest escriptor i periodista rodamon, fi observador de les coses, no sols no li pasaren desapercebuts els nostres carrers, segons digué de paraula al bon amic Jaume Sala –per qui ho he sabut–, sinó que també li asseverà que la tradició de la forma de conca provenia dels països del nord d'Africa, possiblement per haver estat importada pels captius cristians. Fóra interessant comprovar si, efectivament, les antigues poblacions del Marroc i l'Algèria conserven carrers còncaus.

La notícia de Pla no ens aclareix la qüestió per què es feien els carrers còncaus. Evidentment no sembla que la simple satisfacció d'un gust estètic sigui una raó plausible. Especulant sobre una pretesa procedència musulmana i sabuda la preocupació dels africans envers tot allò relacionat amb l'aigua i els vents, podem preguntar-nos: tingué la meteorologia quelcom a veure amb la intrigant conca vial?

Una cosa sembla evident: que hi hagué un propòsit de tancar o facilitar tot el possible el tancament dels carrers en llurs dos extrems, aconseguint així crear un recinte interior protegit. Protegit contra què? Els temors més grossos que tenallaven les antigues poblacions marítimes procedien dels imprevistos i ferotges assalts dels pirates mahometans, així com de les epidèmies de la fatídica pesta negra, que les delmava desastrosament. Contra la pirateria no regatejaren treballs ni diners per envoltar-se de feixugues muralles. No satisfets amb els murs, calia encara que cada carrer pogués tancar-se i fer resistència en els llocs de tancament? Notem que els carrers exteriors de circumvalació, paral·lels a les muralles –carrer de la Riera, placeta de Sant Joan, rambla Vidal– es distingiren per llur conca accentuada, tenint els extrems acostats a la muralla, talment com formant part del sistema defensiu. Recordem que en les guerres carlines la defensa de la vila consistí primordialment a tancar amb paret d'obra els extrems dels carrers perifèrics. Alhora, en temps de pesta, és sabut que es procurava l'aïllament dels barris afectats, cosa que resultava més fàcil si el carrer era escanyat a la seva entrada.

Fou aquest el motiu que tingueren els nostres avantpassats per a donar als carrers aquella forma?

Val a dir que tals raons no expliquen tots els casos; entre d'altres, no són aplicables al sector marítim, o sia, als carrers del Mar i dels Guíxols, formats per un sol rengle de cases encarades al mar. Ací el traçat segueix la corba de la platja; per cert que fou molt tancada la corba –avui totalment rectificada– dels Guíxols, coincidint amb un també fort tancament de la platja en aquell racó. Aquesta característica, que s'observa gairebé en totes les poblacions marítimes, no es pot dir que obeís a motius de seguretat. És evident que amb la corbatura s'evitava que es formessin espais buits als extrems del carrer, com n'haurien resultat d'haver estat recte el traçat; amb la conca, tots els punts més o menys equidistaven del mar, la qual cosa ensems produïa un efecte d'harmonia i acolliment.

Quan, essent altres les necessitats de la vila, els carrers còncaus no tingueren raó d'ésser, aquelles estructures foren una rèmora, i corregir-les esdevingué la principal preocupació dels municipis, juntament amb el problema de les rasants. Aleshores fou declarada la guerra a tota façana que sortís de la ratlla d'edificació o bé que no hi arribés: no cal dir que em refereixo a la mítica ratlla recta.

Calgué enderrocar, sovint prèvia expropiació, les cases que escanyaven els extrems dels vials, mentre que s'obligava els amos de les cases reculades a posar-les a la ratlla, en reedificar-les. En certs casos, l'Ajuntament pogué fer front a les despeses de l'expropiació amb la recaudació dels terrenys cedits per a edificar.

Avui aquella lluita encara no ha acabat. Certament que, gràcies a les voravies, s'ha pal·liat força l'efecte dels carrers encara còncaus, als quals donen una aparència rectilínia. No ha pogut evitar-se, però, que moltes voravies siguin escanyades, donant-se casos que l'acabament d'ells coincidexi amb la façana de la casa, i àdhuc en algun lloc ha calgut tòrcer el traçat de la voravia per tal de mantenir un mínim de pas per als vianants. Avui els carrers més antics, d'una sola direcció, només permeten el pas d'un vehicle i l'estacionament d'un altre, per a la qual cosa cal que el vehicle estacionat envaeixi tota l'amplada d'una voravia (contravenint amb això les ordenances municipals), mentre que als extrems del vial l'estacionament no és possible, a causa de l'estrector, quan no absència, de la voravia. Aquests carrers mostren una alineació i un ordre acceptables, si admetem llurs forçoses limitacions, dins uns graus de qualificació que van del màxim per al carrer/passeig dels Guíxols, totalment rectificat, a un simple aprovat, quan no un suspens,

en d'altres casos. Entre els carrers que han estat rectificats, hi ha les vies més importants de la ciutat. Veient-los avui tan uniformes, qui diria que al passeig dels Guíxols la part central distava 20 metres de l'actual ratlla d'edificació?

Fetes aquestes consideracions generals sobre els carrers còncaus, vegem els casos particulars més característics. El meu estudi es referirà ensems als carrers que actualment conserven traces de la corbatura i als carrers que, havent-la tinguda, avui dia no en conserven rastre, si bé llur existència ens és coneguda per documents del segle passat. Els documents de què faig ús es troben a l'Arxiu Municipal, en els lligalls d'Obres públiques i els Manuals d'Acords; bona part són plans parcials i les memòries dels arquitectes i mestres d'obres, que formen part dels expedients d'obres.

D'antuvi classifico els carrers així: a) carrers que no han estat reformats i conserven totalment la forma còncava; b) carrers parcialment rectificats, i c) carrers que podem dir-ne històrics que han estat enterament reformats.

Al grup a) cal situar, com a cas singular, la *placeta de Sant Joan*, la qual en realitat és la prolongació de la rambla d'Antoni Vidal. Aquesta placeta, al seu costat nord, té la conca més perfecta, elegant i acollidora de totes; és un brillant model del que fou aquell tipus de carrers. Amb la particularitat que les cases que el formen han estat gairebé totes restaurades, havent-se salvat de la reforma per un miracle; en aquest sentit és potser l'únic cas que existeix a la nostra ciutat, gràcies a la sensibilitat i sentit comú de l'arquitecte General Guitart que salvà la placeta d'una bàrbara rectificació. Heus ací com aquest arquitecte advocà per la conservació del carrer en la seva forma original, en la Memòria del seu Pla general de Reforma de l'any 1897, pla magistral que ha estat la base de la posterior reforma urbana de Sant Feliu:

> «*Plaza de San Juan.* La impropiamente llamada plaza, por no tener de ésta la forma ni dimensiones convenientes, no es más que la continuación oblicua de la Rambla de Antonio Vidal, para unirse con la carretera de Gerona y calle del Hospital... Hemos de consignar los motivos que nos han guiado con respecto a la línea de fachada adoptada accidentalmente para el lado opuesto (al carrer de Sant Pere) de esta via. Iniciada, por medio de un bordillo, la rectificación en el trayecto limitado por la calle de la Rutlla y la casa de D. Salvador Dalmau, en la convicción de los más estará la idea de avanzar, con relación a dicho bordillo,

> las casas por él afectadas. Pero, ¿hay de ello absoluta necesidad y responde a conveniencia alguna? Según nuestra opinión, no. En primer lugar trátase de fincas cuyo fondo, más que regular, resulta excesivo en algunas de ellas, y no han de pretender el avance, que para nada les interesa. El único fin perseguido no puede ser otro que convertir en línea recta la quebrada que actualmente constituyen las sucesivas fachadas de la misma. De no ser otro el motivo, creemos por demás ponderar los inconvenientes, bastando únicamente fijarnos en que al adelantar una de las casas de referencia podría dar lugar a relieves sobre la vía pública de 7 metros de longitud, gravísimo inconveniente de ornato, salubridad y seguridad, que podría perpetuarse por muchísimos años, en perjuicio de toda clase de intereses».

Refusa també la idea d'urbanitzar-la amb jardí.

> «Así que nos hemos decidido a aceptar, ligeramente rectificada, la línea actualmente existente».

L'actual voravia, d'un extrem a l'altre del carrer, fou construïda enterament a expenses dels germans Heriz, en un lloable acte de despreniment. Els edificis d'ambdós extrems essent força sortints, al del costat de ponent (farmàcia Dalmau) calgué desviar la voravia cap enfora, davant les cases núms. 1, 3 i 5, ensems que es féu recular la façana de la casa núm. 1 uns 60 centímetres, respecte a la casa núm. 3. Així i tot, la voravia té una amplada reduïda (1,20 metres) mentre que la voravia immediata del carrer del Mall amida 1,80 metres. Cal advertir que antigament aquest extrem del carrer/placeta era més tancat, de tal manera que les cinc primeres cases del carrer del Mall, fins al carrer del Garrofer, hagueren d'ésser enderrocades, prèvia expropiació, ja que obstruïen bona part del carrer del Mall. Quant a l'altre extrem (carrer de la Rutlla), encara fa poc que l'amplada de la voravia no amidava més que 80 centímetres, que és l'amplada de la Rutlla; amb el nou edifici que allí s'ha construït, l'amplada ha estat augmentada. A la part central, allà on la conca és més profunda, la distància de la façana de la casa núm. 15 fins a la vorada del vial és d'uns 6'80 metres; aquesta generosa amplada ha permès d'urbanitzar el recinte amb uns arbres i bancs, que el fan sumament agradable i acollidor. Pensem que recintes com aquest s'haurien pogut formar en altres indrets de la ciutat (rambla Vidal, carrers de la Riera i dels Guíxols).

Al grup b) –carrers on la conca ha estat parcialment rectificada– pertanyen aquells en què tal forma és poc o força perceptible, per haver-se conservat alguns dels edificis antics. Comprèn la majoria dels carrers de la part baixa de la població, particularment els que baixen en direcció al mar. Als quals cal afegir els perifèrics –del Mar, Riera, Notaria, Maragall, Sant Ramon, etc.– Notem que la major part de les cases que per un o altre extrem els tancaven, han estat reformades, si bé la correcció del traçat sol notar-se per les veïnes cases velles encara existents. Al carrer de les Voltes la casa núms. 2 i 4, cantonera amb la Plaça, sobresurt 60 centímetres respecte a la casa núm. 6, i aquesta 50 centímetres respecte la núm. 8. Al carrer de la Notaria, la casa núm. 12, no reformada, que inicia la conca, fa un sortint d'1,20 metres respecte la casa núm. 10 i és mancada de voravia. Al carrer de Joan Goula, la façana de la casa núm. 2, que fa cantonada amb la Plaça, coincideix amb l'acabament de la voravia. Aquest darrer cas es repeteix en d'altres llocs.

Vegem altres casos remarcables. *Passeig del Mar* (abans carrer del Mar): la corbatura s'inicia a la casa de la família Roig, núm. 13 (cantonera amb el carrer accessori prolongació dels Especiers) fins al Portalet (casa Patxot). L'extensió del carrer feia que la corbatura fos poc perceptible. El punt més entrant s'esqueia entre la rambla Vidal i el carrer de Sant Lloreç, on distava més de 3 metres de l'actual ratlla d'edificació. Coneixem dos documents anteriors a la reforma urbana, ambdós de l'any 1853: el pla parcial de l'arquitecte Martí Sureda[4], on es veuen la situació dels edificis que hi havia i la ratlla proposada; aquest pla serví de base per a la reforma del carrer del Mar. L'altre document és un quadre pintat per Pere Caymó –qui tenia aptituds artístiques–, conservat al Museu Municipal; és una panoràmica de Sant Feliu des del Molí de les Forques, en la qual es veu tot el front de cases del carrer del Mar; la forma de conca hi és ben perceptible. Només tres cases antigues resten com a testimoni de la corba que feia el carrer: al començament d'ella, les cases núms. 13 i 14, i la núm. 23 (restaurant Montserrat); aquesta darrera, si bé ha estat avançada la part baixa, mostra encara reculada la façana del pisos superiors. Un cas semblant fóra el de la casa núms. 17 i 18, cantonera amb el carrer de Sant Joan, la terrassa de la qual, a l'altura del primer pis, amb una profunditat d'uns 2 metres, probablement afegida a la façana, representaria la part

(4) Veg. Joan Torrent, *Els primers plans d'alineació vial a escala* («Àncora», Festa major de 1978).

guanyada en posar l'edifici a la ratlla actual[5]. Un cas a part fóra la resta del carrer, o sia, el conjunt de les antigues cases de la família Llagostera, avui inexistents, i l'edifici de l'Ajuntament, núms. 1 al 12. Aquestes cases havien estat construïdes de cara a la Plaça i tenien per fons la muralla. Aquesta estava reculada de la ratlla actual del passeig. Ens donarà una idea de l'espai que resultava entremig corresponent a l'Ajuntament, el fet que durant molts anys fos un solar buit, en el qual es construïren les escoles municipals formant un sol cos amb la Casa consistorial[6].

Carrer de la Riera (avui avinguda de Juli Garreta). Va de la placeta de Sant Pere a la plaça del Monestir, i era paral·lel a la muralla que discorria seguint el curs de la riera del Monestir. La correcció de la conca ha estat especialment difícil, amb resultats discutibles, per haver seguit diferents criteris en els diversos traçats; aquest inconvenient fou agreujat pel problema de les rasants, a causa dels forts desnivells produïts en construir el mur de contenció del costat dret de la riera (una altra obra que Sant Feliu deu als benemèrits germans Heriz). Coneixem diversos plans d'aquest carrer: els dos plans generals de la vila, o sien, el de Josep Gallart, de l'any 1858, i el de General Guitart, de 1897, i els plans parcials de martí Sureda de 1881[7] i de Pere Pasqual de 1886. En el pla de Gallart[8], la casa del començament del carrer (cantoner amb la placeta de Sant Pere), coneguda pel «Perol», apareix distant un metre del marge de la riera (el mur de contenció encara no existia)[9]; mentre que a

(5) Aquesta casa, propietat aleshores de Josep Thomàs de Cuevas, avançà 15,60 metres quadrats, corresponents, pel que es veu, a la terrassa (*Manual d'Acords*, acta de 12 abril 1895). Cal dir que el darrera de l'edifici donava al carreró de l'Allada, que justament aquells dies fou tancat, avançant també l'edifici per aquella banda (acta del 19 del mateix mes).

(6) La casa del Passeig cantonera amb la prolongació del carrer de les Voltes, propietat de Teresa Llagostera, avançà 3.200 pams quadrats (acta municipal de 12 juliol 1889).

(7) Aquest pla, que es conserva a l'Arxiu Municipal (cubeta 89, núm. 7, carp. 5), és datat 15 desembre 1881 i porta aquest títol: «Plano para demostrar las nuevas alineaciones de la calle de la Riera de dicha villa, recién acordadas por el Ayuntamiento modificando en parte el aprobado en 1864».

(8) En l'article esmentat a la nota 4, considerava jo perdut el pla de Gallart, mes darrerament s'ha trobat, a l'Arxiu Municipal, un dels dos plans auxiliars que l'integraven. Porta per títol «Plano geométrico del 1.er cuartel de la villa de San Feliu de Guíxols y proyecto de su rectificación»; és datat 9 novembre 1858 i el signa el mestre d'obres Josep Gallart. Amida 117,50 centímetres d'amplada i 134,50 d'alçària; l'escala és d'1 per 300. Comprèn el sèctor de ponent de la vila i té per límit oriental la rambla Vidal.

(9) La casa del Perol, que obstruïa el començament del carrer, fou enderrocada, prèvia expropiació (actes municipals de 4 juny 1886 i 11 maig 1887).

El carrer de la Riera des del pont de fusta que comunicava amb el carrer Estret. (Foto de l'Arxiu Municipal).

l'extrem oposat, les cases estan mancades de façana principal, o sia, que aquestes cases tenien l'entrada pel carrer del Monestir; els darreres arribaven fins al marge mateix de la riera, de manera que el carrer quedava tancat en aquest indret, i el trànsit entre el carrer de la Riera i la plaça del Monestir es feia per la travessia de la Riera. El punt més reculat de la conca es trobava a la casa núm. 19, encara existent, cantonera amb el carreró de Sant Llàtzer; aquesta casa dista, en el pla de Gallart, uns 13 metres de la ratlla projectada.

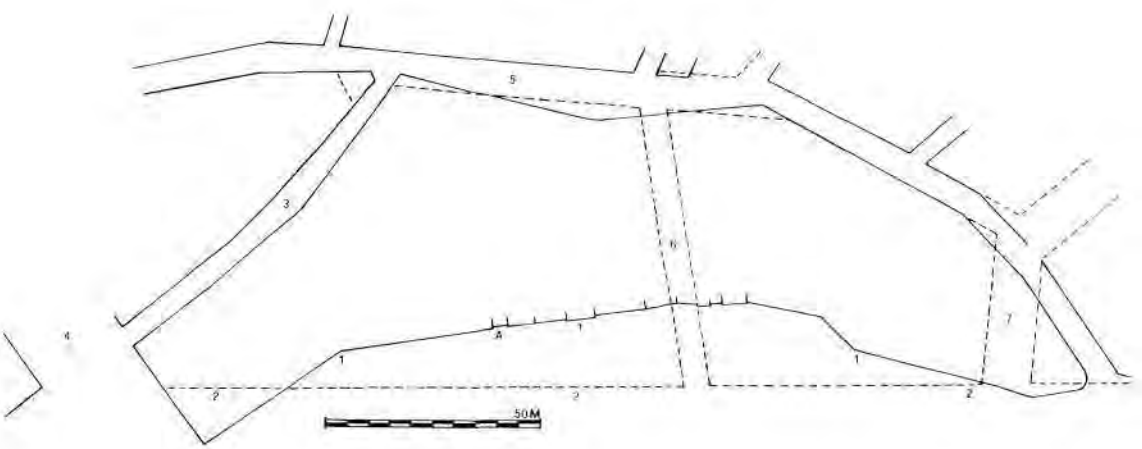
Puc donar fe de com era l'avinguda de Juli Garreta vers l'any 1913, per haver viscut jo al núm. 27, abans del cobriment de la riera. El carrer, al seu acabament, s'havia obert, si bé era tan estret que no crec que permetés el pas d'un vehicle. L'aspecte del carrer no podia ésser més decebedor, a causa de la irregularitat del traçat i del fort desnivell del terreny. Destacaven de la resta les cases nums. 25 i 27, de nova planta (eren les dues úniques que ensems havien corregit el desnivell), les quals sortien considerablement respecte a les altres; la casa núm. 23 apareixia reculada uns 8 metres. En l'alineació actual, tot i haver-se reconstruït la major part de les cases, aquestes, en el tros comprès entre la placeta de Sant Pere i el carreró de Sant Llàtzer, mantenen encara una corba pronunciada. Altrament no s'han evitat certs «queixals», com el de la

casa núm. 31, cantonera amb la travessia de la Riera, reconstruïda fa poc, la qual inexplicablement s'ha fet recular 1,50 metres respecte a la casa del costat. El tros de carrer més regular és el comprès entre els números 33 i el 45, justament el que antigament estigué privat de pas. A la resta del carrer queden encara diverses cases antigues, no cal dir que reculades (les núms. 1, 5, 7, 13 i 19), ensems afectades per la rasant –cal baixar fins 4 i 5 graons per accedir-hi.

Carrer de Maragall. La conca afecta el costat dels números senars; comença a la pujada del carrer, al núm. 23, i acaba al núm. 3 del carrer Bourg de Peage. La corba d'antuvi era força acusada, com pot observar-se per les cases antigues existents, núms. 27, 29, 31 i 35; aquestes dues darreres apareixen força reculades, més de 4 metres, respecte la casa núm. 33, que és relativament moderna (a la façana s'ha conservat la lletra inicial «C»). La part més reculada s'escau a la casa antiga núms. 59-61, cantonera amb el carrer de Bartrina. A l'altura del carrer de Tueda ha calgut desviar endins les cases del costat oposat, per tal de poder mantenir l'amplada del carrer.

Podríem ampliar força aquest grup dels carrers còncaus que encara conserven cases antigues. Considerem suficients els descrits i passem al grup c), o sia, als carrers que actualment no conserven indicis d'haver tingut la forma de conca, si bé ens consta, per documents del segle passat, que la tingueren.

Carrer/passeig dels Guíxols. Sens dubte és el carrer que ha tingut la conca més pregona de totes. Fou també el carrer que més trigà a ésser totalment rectificat; molta gent pot recordar com era la part més reculada, abans de la construcció del bloc d'apartaments, núms. 12 al

Pla del carrer/passeig dels Guixols de Pere Pascual de l'any 1884. (Esquematitzat per a la publicació per Lluís Esteva).

18. L'arquitecte Guitart, tot referint-se, en la Memòria del pla general, al «anfiteatro de edificaciones más inmediatas a la mar», deia: «La forma de dicha alineación recuerda perfectamente la de la orilla, a la cual obedece, sin preocuparse para nada de la línea recta que tan fácil les era adoptar». Ultra el pla de Guitart, a l'Arxiu Municipal es conserven dos plans parcel·laris dels Guíxols, del mestre d'obres Pere Pascual, datats 1 desembre 1884 i 4 octubre 1887[10]. En el primer pla, el passeig hi és assenyalat amb un doble rengle d'arbres de traçat curvilini, paral·lel al front d'edificis i al marge de la platja. En el pla de Guitart, el marge encara no ha estat reformat i la seva corbatura penetra fins al centre del passeig actual.

La conca del carrer dels Guíxols, d'una longitud de 190 metres, anava des de l'actual edifici del casino la Constància fins a la fàbrica Batet, essent aquests dos punts els adoptats per a la definitiva alineació. Recordem que anteriorment, al lloc que ocupa el casino, hi havia unes cases que calgué enderrocar, les quals sortien força de la ratlla d'edificació. Segons els esmentats plans, el punt més reculat s'esqueia a l'altura del carrer del Doctor Zamenhof, inexistent l'any 1887, i distava uns 20 metres de la ratlla. Tanta era l'extensió del terreny buit que quedava entre les cases i la ratlla proposada, que a l'acta del Consistori municipal de 27 maig 1885 es llegeix: «Si la casa de Izal se adelantara 20 metros, llegaría al centro del surtidor. En tales circunstancias, la nueva casa que se construyera quedaría aislada en medio del paseo, sin necesidad de derribar la antigua». Arribà a proposar-se la idea de «formar manzanas», les quals haurien donat lloc a l'obertura d'un nou carrer paral·lel al dels Guíxols. I afegia: «Se podría evitar comprometiéndose todos los propietarios a adelantar sus casas a la vez». En el pla de Pasqual de 1887, s'assenyala l'extensió de les parcel·les que havien d'avançar; la suma d'elles, en nombre de 22, era de 1.928,24 metres quadrats; la parcel·la més extensa amidava 12,30 metres lineals de façana. L'Ajuntament fixà per a les parcel·les el preu de 1,50 pessetes el pam quadrat, i donà facilitats per al pagament. Veient que així i tot els propietaris de les cases estaven poc dispostos a adquirir i edificar els solars, per tal d'estimular-los, procedí a construir pel seu compte, no

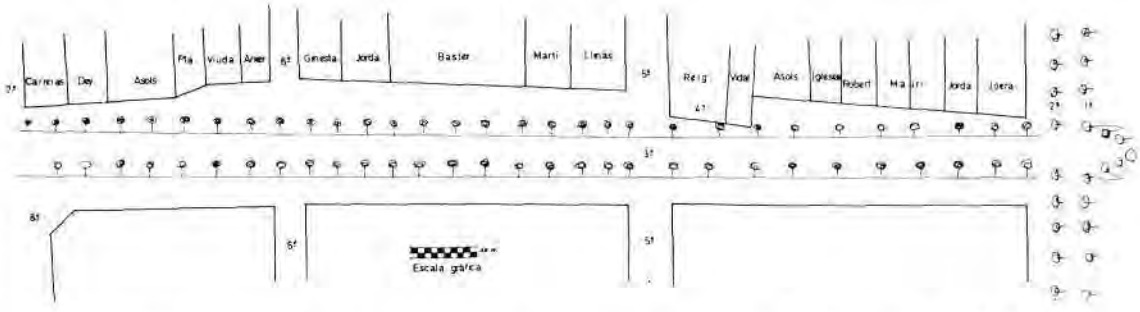
(10) El pla de 1884, a escala d'1 per 200, fou publicat per Lluís Esteva («Quaderns Municipals» de 10 desembre 1980). El pla de 1887, a escala d'1 per 500, comprèn un sector més ampli i porta per títol: «Proyecto de urbanización del terreno denominado Tueda, rectificación del cauce de la riera... y alineación de las calles y paseos anexos a dicho terreno, desde el Portalet a Tueda».

sols la voravia sinó també els fonaments de les parets de façana, en tota la llargada del carrer, rescabalant-se de la despesa posteriorment. Com ja he dit, passaren força anys abans les cases no foren totalment reedificades en deguda forma.

Carrer dels Arbres (actualment rambla d'Antoni Vidal). Heus ací un altre carrer, situat en el lloc més cèntric de la ciutat, que ha estat totalment reedificat, el qual fou afectat, en el seu costat de llevant, per una assenyalada corbatura. El primer esment que he trobat referent a la rectificació d'aquest carrer és de l'any 1839, i, per cert, no és pas favorable a la reforma. Vegeu el que diu l'acta municipal de l'1 de gener d'aquell any:

> «En respuesta al oficio de la Diputación de 14 de octubre último. Que no conviene se dé nueva forma a la calle de los Arboles, porque no es útil ni necesario variarla; porque tiene la mayor espaciosidad, buen aspecto sus casas, sería una deformidad alinearla rectamente como figura en el diseño núm. 3 la línea encarnada, dejando como está el otro lado de la calle, y porque muchos vecinos, por carecer de medios para adelantar sus casas hasta la línea encarnada, dejarían por su parte probablemente incompleto el plan, y si otros adelantasen, quedaría sumamente feo por su desigualdad y entradas y salidas de los edificios de la pretendida obra».

L'interès per a la rectificació es manifestà l'any 1852, quan l'Ajuntament encarregà a Martí Sureda la confecció d'un pla parcial del carrer. El pla, d'aquell any, fou modificat per un altre, també de Sureda, de l'any següent (acta municipal de 22 desembre 1853), el qual estigué vigent molts anys (acta de 16 setembre 1875); no he pogut localitzar cap d'aquests plans. Anteriors a ells deuen ésser altres dos plans que es conserven a l'Arxiu Municipal (lligall 678, núm. 5); no porten data ni signatura dels autors. L'un és un simple dibuix en el que s'indiquen la situació de les cases i el nom dels respectius propietaris. L'altre pla, més

La rambla d'Antoni Vidal segons un pla anterior a l'any 1851. (Calc de Narcís Soler).

acurat, amida 60 centímetres; s'hi assenyala la ratlla d'edificació proposada, així com la profunditat o distància en pams de les cases fins a la ratlla. Segons aquest pla, el punt més reculat corresponia a la casa núm. 40, cantonera amb el carrer de Jacint Verdaguer, distant de la ratlla 21 pams[11]. La conca era enlletgida, produint un pèssim efecte, per dos edificis, la peixateria i una casa propietat d'Antoni Vidal, situats on avui hi ha l'immoble cantoner amb el carrer major, propietat de la Caixa de Pensions i d'Estalvis per a la Vellesa. Ambdues construccions avançaven vers el vial de manera que sortien entre 15 i 17 pams. L'enderrocament de la peixateria motivà un llarg litigi amb Joan Reig, a qui l'Ajuntament havia permès la construcció d'un pis damunt l'edifici.

Carrer de la Penitència. Calgué expropiar les dues cases que hi havia a l'entrada del carrer, núms. 1 i 3, les quals obstruïen més de la meitat de l'amplada del vial (*Manual d'Acords*, actes de 5 i 23 juliol 1876). Contràriament, Anna Carreró, aquell mateix any, pagava a l'Ajuntament, per terreny pres a la via pública, 608 pessetes, per 304 pams quadrats (acta de 6 agost 1876).

Crec haver demostrat suficientment l'existència dels carrers en forma de conca en el sector més antic de la població guixolenca, així com l'amplitud del fenomen, que és, ara com ara, un enigma per a mi. Com hem vist, aquest fet condicionà de tal manera l'estructura dels carrers antics que, malgrat els esforços fets pels Ajuntaments per rectificar-los, el problema no es pot dir que estigui resolt totalment.

(11) A l'Arxiu Municipal (lligall 678) es conserva una sèrie de notes soltes de liquidació de parcel·les de terrenys del comú cedits als propietaris de les cases que havien d'avançar, referents a diversos carrers, en un període de deu anys (1858-1868). Hi he trobat vuit notes pertanyents al carrer dels Arbres. La casa de Pere Mr. Baster avança 1,228 pams quadrats, que importen 4.914 rals (5 gener 1858); La casa de Ramon Bousarenys avança 22,5 pams en un front de 44,5 pams, o sia, 1.001 pams quadrats (23 juny 1860). En altre lloc, el secretari de l'Ajuntament Marià Marcillach dóna compte (acte de 24 juny 1856) d'haver cobrat de diversos propietaris del carrer dels Arbres 10.104 rals, mentre que, d'altra banda, ha pagat 3.729 rals per indemnització de terrenys cedits pels propietaris, quedant en dipòsit 3.729 rals destinats a l'adquisició de la casa/pis de Joan Reig de les peixateries.